

Ivan Prskalo
Josip Babin

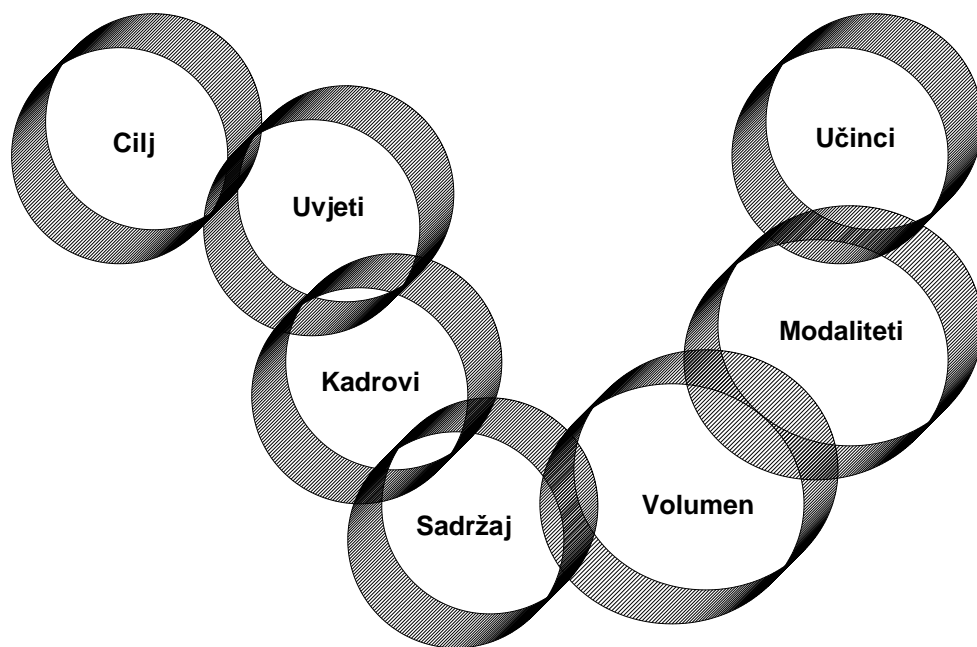
KVALITETA RADA U PODRUČJU EDUKACIJE

1. UVOD

Od svih područja primijenjene kineziologije, kvaliteta rada u kineziološkoj edukaciji ima najveće učinke na cjelokupnu populaciju, jer je ovo područje sveobuhvatno i prati ljudsko biće od predškolske do visokoškolske dobi. Značaj i odgovornost koji prate kineziološku edukaciju, a odgoj i obrazovanje su najsloženije i najodgovornije ljudske aktivnosti (Rosić, 1999.), nisu ni približno propraćeni odgovarajućim društvenim interesom. Kvaliteta koju neupitno posjeduje svaka ljudska djelatnost (Rosić, 1999.), generira učinkovitost procesa vježbanja u području kineziološke edukacije te ostvarenja ciljeva tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u širem, odnosno kineziološke kulture u užem smislu riječi. Odgovornost za kvalitetu u kineziološkoj edukaciji najprije nosi struka, stoga je i ovaj skromni rad, pokušaj odgovora na pitanje: “*kako podići razinu kvalitete u edukaciji*” ili “*što, koliko, kako i zašto **kvalitetno** vježbati*”, doprinos prihvaćanju te odgovornosti.

2. PROCES VJEŽBANJA U KINEZIOLOŠKOJ EDUKACIJI I KVALITETA

Pojam procesa vježbanja obuhvaća sve elemente dinamičkih odnosa sustava koji upravlja i sustava kojim se upravlja, a odnose se na procedure planiranja, programiranja, provođenja i kontrole učinaka određenog procesa vježbanja (Findak i Prskalo, 2004.). Kako svi čimbenici procesa vježbanja, čine jedinstvenu cjelinu, izostankom jednog, proces bi prestao funkcionirati. Nadalje, “teorijom najslabije karike”, kvaliteta ukupnog sustava procesa vježbanja odgovara razini kvalitete svake faze, između kojih postoji zakoniti slijed operacija. Svakako, i ovdje postoji gradacija, kao negacija “crno-bijele tehnike”, a kvalitetnije provođenje svake od ovih operacija stvara preduvjet kvalitetnijeg izlaza, odnosno optimalno ostvarenje postavljenog cilja. Također je neprihvatljivo ignoriranje ograničavajućih čimbenika, kao što su npr. materijalni uvjeti rada na koje je proces vježbanja iznimno osjetljiv. Slijedeća poglavlja će istaći karakteristične točke ovog procesa koje su paradigme pretpostavljene kvalitete (crtež 1.).

Crtež 1. Karakteristične točke procesa vježbanja paradigme kvalitete rada

2.1. Cilj procesa vježbanja i kvaliteta u edukaciji

Svaki rad bez cilja, dakle bez određene svrhe, je besmislen rad. Stoga nije slučajno da je prva faza planiranja i programiranja određivanje cilja (Mraković, 1997., Findak, 1997.). Cilj nije univerzalna kategorija te mora biti primjeren svakoj osobi pojedinačno. Postojanje univerzalnih ciljeva u ma kojem ozbiljnijem sustavu je daleka prošlost. Objektivno postojeće razlike među individuama pretpostavljaju potrebu definiranja različitih individualnih ciljeva. Ciljevi u pojedinim područjima primijenjene kineziologije su različiti, a u školstvu pretpostavljaju utvrđivanje ciljanih stanja antropoloških obilježja i motoričke informiranosti, uvažavajući unutarnje i vanjske ograničavajuće čimbenike. Nacionalni obrazovni standard, kao cjeloviti pristup obrazovnomu procesu, koji uključuje ciljeve odgoja i obrazovanja, odgojno-obrazovne sadržaje, prijedloge metoda poučavanja, očekivane ishode učenja i poučavanja te nastavno okružje (Ministarstvo, znanosti obrazovanja i športa, 2005.) afirmacija je upravo ovako definiranog cilja u školstvu. Tako se određeni ciljevi obrazovanja u Hrvatskoj podudaraju s ciljevima obrazovanja u razvijenim zemljama Europske unije, Sjedinjenih Američkih država i Japana (Ministarstvo, znanosti obrazovanja i športa, 2005.).

2.2. Uvjeti rada i kvaliteta u kineziološkoj edukaciji

Proces vježbanja u svakom području primijenjene kineziologije podložan je ograničavajućim čimbenicima u vidu unutarnjih i vanjskih čimbenika. Oni se sa stanovišta kvalitete u edukaciji moraju uzeti u obzir kako bi se njihov utjecaj sveo na najmanju moguću mjeru. Neposredan utjecaj na unutarnje čimbenike je teško izvediv, ali se oni moraju maksimalno poštovati. S druge strane, raspoloživo vrijeme za vježbanje, kao vanjski ograničavajući čimbenik, izraženo je u kineziološkoj edukaciji na svim razinama te utječe, prije svega, na kvantitetu rada, a što se neposredno odražava i na samoj kvaliteti. Preporuka strukovnih organizacija jest da minimalna satnica, ispod koje niti jedno ozbiljno društvo ne bi smjelo ići, bude svakodnevni sat kineziološke kulture u primarnom obrazovanju te tri sata tjedno u preostalom dijelu obrazovnog sustava. Pri tom se ne isključuju ostali organizacijski oblici rada, a trebalo bi poticati ostvarenje ciljeva i zadaća kineziološke kulture kroz masovnije učešće, djece i mladeži u njihovoj realizaciji. Brzina procesa definiranja minimalnih materijalnih uvjeta rada, prijeko je potrebna za ovo područje, pokazatelj je društvenog interesa. Naime, nedopustivo je da se u poplavi reformskih poteza kojima pribjegava svaka vladajuća garnitura ne može naći mjesta i za minimalni materijalni standard u školstvu. Mogućnost za poboljšanje i na ovom području je Nacionalni obrazovni standard, kao cjeloviti pristup obrazovnom procesu koji podrazumijeva i nastavno okruženje (Ministarstvo, znanosti obrazovanja i športa, 2005.). Kvaliteta rada u kineziološkoj edukaciji posebno je osjetljiva na materijalne uvjete kako zbog boljih učinaka tako i zbog ukupne sigurnosti procesa rada.

2.3. Kadrovi i kvaliteta u kineziološkoj edukaciji

Kvaliteta kadrova spada u najvažnije čimbenike koji djeluju na razinu obrazovnih postignuća učenika. U središtu suvremenih istraživanja na području obrazovanja učitelja i nastavnika je pitanje same organizacije inicijalnog obrazovanja. U Europi je vidljiv trend prijelaza obrazovanja učitelja i nastavnika na razinu sveučilišnih studija. Rezultati ukazuju kako je nužno čim prije poraditi na kvalitetnom programu studija za psihološko-pedagošku izobrazbu te posebno programu razredne prakse i metodike tijekom studija (Vizek-Vidović i Pavin, 2005.).

Na zamahu bolonjskog procesa, započetog potpisivanjem Bolonjske deklaracije (1999.), u Republici Hrvatskoj su tijekom 2005. godine prihvaćeni programi studija za obrazovanje kadrova nositelja tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u predškolskom odgoju, primarnom obrazovanju, predmetnoj nastavi, srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju. Na taj način ostvaren je prvi preduvjet kvalitete rada već u predškolskom odgoju, a što značajno doprinosi kvalitetnoj izradi kurikuluma za kolegije: kineziološka kultura, kineziologija i

kineziološka metodika na učiteljskim i odgojiteljskim studijima. Opća uprava za obrazovanje i kulturu Europske komisije (2004.), u načelima za osposobljenost i kvalifikaciju učitelja, preporučuje mogućnost poslijediplomskog studija učitelja do najviše razine. Poseban zamah kvaliteti edukacije kadrova su novoodobreni programi Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Fakulteta prirodoslovno-matematičkih znanosti i kineziologije Sveučilišta u Splitu, institucija koje u Republici Hrvatskoj školuju profesore kineziologije. Posebna kvaliteta navedenih programa je životnost u odnosu na potrebe obrazovanja kadrova u području edukacije. Kontrola kvalitete sustava obrazovanja učitelja, odgojitelja i nastavnika sastavni je dio reformi u sklopu bolonjskog procesa te bi izravno trebala doprinijeti izlaznoj kvaliteti, a posredno i kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa u kineziološkoj edukaciji.

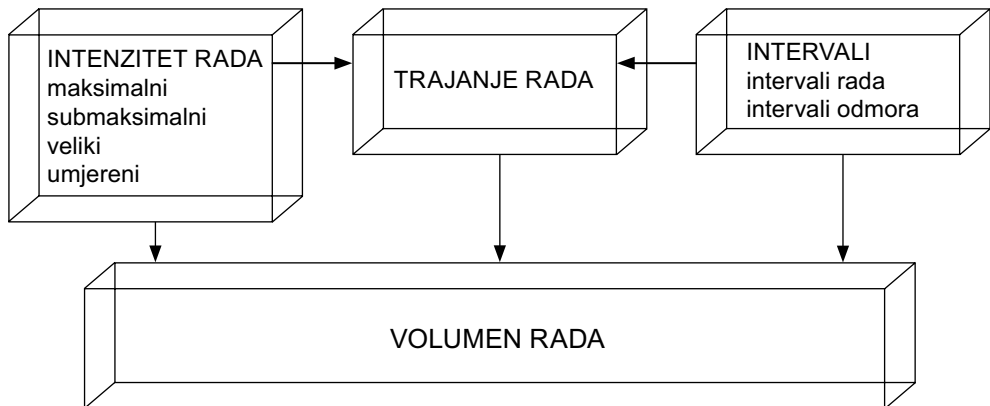
2.4. Sadržaj vježbanja i kvaliteta u kineziološkoj edukaciji

Sadržaj vježbanja u kineziološkoj edukaciji prije svega podrazumijeva izbor i vrednovanje nastavnih cjelina, izbor i vrednovanje nastavnih tema, njihovo vrednovanje tj. utvrđivanje frekvencija u tijeku školske godine te sastavljanje nastavnih jedinica, a ako govorimo o predškolskom odgoju podrazumijeva izbor i vrednovanje cjelina, izbor i vrednovanje tema te sastavljanje metodskih jedinica (Findak, 1997.). Hrvatski nacionalni obrazovni standard uvažavao je objektivnosti pri izboru tema u smislu provedivosti, primjerenosti dobi i spolu, sigurnosti učenika, korisnosti teme, razvoju antropoloških obilježja te interesima i potrebama učenika, a kao takav predstavlja polazište kvalitetnog rada u edukaciji. Pri tomu planiranje distribucije određenog sadržaja i vrednovanje operatora ostaje prvorazrednim kreativnim činom učitelja. Suvremeni uvjeti života, posebice u urbanim sredinama nalažu prilagodbu programa, a prije svega u izboru odgovarajućih sadržaja. Iz inozemnih iskustava je evidentno da kratkoročni zdravstveni programi nemaju značajniji utjecaj na pretilost i prevenciju kroničnih bolesti dok se tjelesna aktivnost dokazuje u prevenciji i redukciji pretilosti (Flynn i sur., 2006.). S obzirom na trendove modernog društva, opravdano je naglašavati transformacijsku u odnosu na obrazovnu komponentu programa.

2.5. Volumen vježbanja kao čimbenik kvalitete u edukaciji

Volumen ili količina rada definiran je intenzitetom, intervalima i trajanjem rada. Iz crteža je vidljivo da komponente volumena rada pored neposrednog utjecaja na sam volumen rada imaju utjecaj i međusobno, a to je utjecaj ostale dvije komponente na trajanje rada. Intenzitet rada je obrnuto proporcionalan trajanju, a intervali odmora i rada različito utječu na ukupno trajanje rada. Odrediti optimalan volumen vježbanja znači pravilno odgovoriti na jedno od temeljnih pitanja: *koliko vježbati?* Pravilan izbor intenziteta rada, trajanja rada i odmora, osigurava ciljani

utjecaj na antropološki status djece i učenika, a što educirani stručnjak ne smije zanemariti. Različiti intenziteti rada u kombinaciji s trajanjem i pauzama, izazivaju različite prilagodbe koje se mogu vrlo precizno kontrolirati u svakom pojedinom kineziološkom tretmanu.

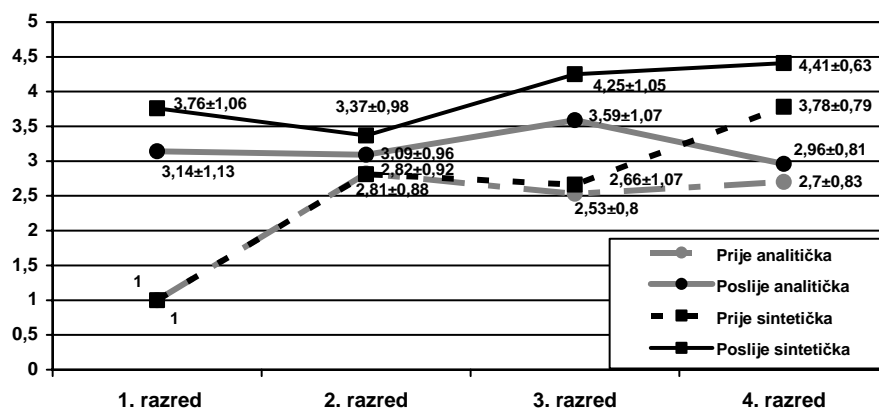
Crtež 2. Volumen rada (Prskalo, 2004.)

Zabrinjava ukupna količina rada u edukaciji koja je nedovoljna i ne osigurava optimalne transformacijske učinke. Tjelesna aktivnost predstavlja značajnu mjeru prevencije u nastanku pretilosti, ali i niza drugih zdravstvenih poremećaja (Bouchard i Després, 1995.). Istraživanje Horgana (2005.) pokazuje da 39% dječaka i 58% djevojčica u dobi od 7. do 18. godine ne ostvaruje preporučenu razinu tjelesnog vježbanja od najmanje jednog sata dnevno. Udruga kineziologa učiteljskih učilišta i savjetnika-nadzornika Republike Hrvatske na svojoj Drugoj sjednici u Topuskom 2004. godine donosi zaključak prema kojem bi minimalna satnica kineziološke kulture trebala iznositi od prvog do četvrtog razreda jedan sat dnevno, a od petog razreda nadalje, pa tijekom cijelog školovanja i studiranja prijeko su potrebna tri sata tjedno. Potreba tjelesnog vježbanja se posebno naglašava zbog negativnog trenda motoričkog razvitka (Dollman i sur. 1999.).

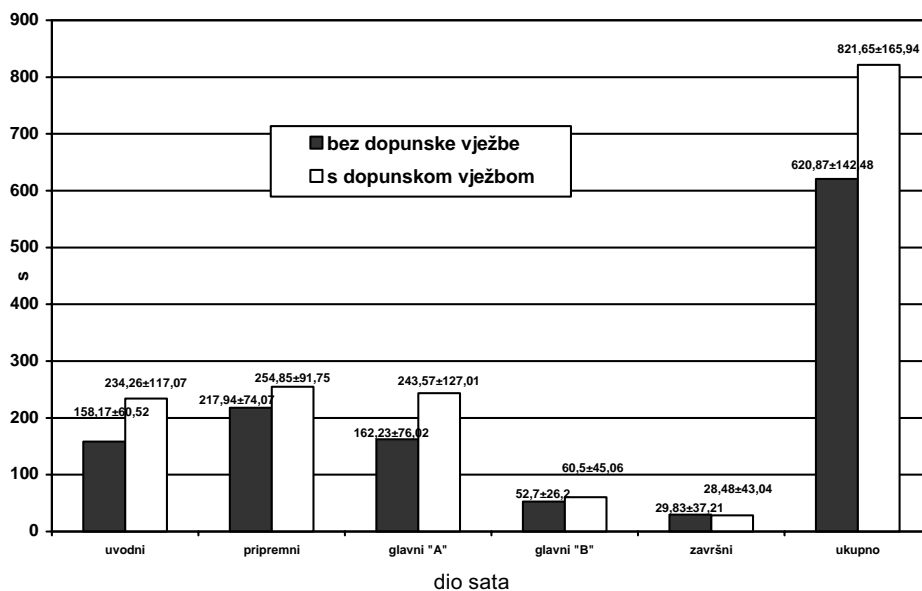
3. MODALITETI RADA I KVALITETA U KINEZIOLOŠKOJ EDUKACIJI

Pod modalitetima rada u kineziološkoj edukaciji podrazumijevamo: metode rada, metodičke postupke i metodičke organizacijske oblike rada. Metode rada su načini rada, a kako se pojavljuju u svim oblicima i etapama procesa tjelesnog vježbanja, ujedno su i sastavni dio rada (Findak i Prskalo, 2004.). U svim područjima

primijenjene kineziologije dijele se na metode informatičke i metode energetske komponente (Findak i Mraković, 2003.). Optimalan izbor metoda i metodičkih postupaka doprinjet će kvaliteti. Brojna istraživanja pokazuju utjecaj primjerene metode na učinkovitost učenja motoričkog gibanja (Prskalo i sur. 2003.). Pokazalo se kako je dob često presudan čimbenik u optimalnom izboru metode rada (crtež 3.), kao što je uostalom i kod izbora odgovarajućeg metodičkog organizacijskog oblika rada (Findak i sur., 2003.; Prskalo i Findak 2003.). Pravilno izabran metodički organizacijski oblik rada doprinjet će kvaliteti neposredno povećavajući efektivno vrijeme vježbanja kao preduvjet poželjnog utjecaja na organizam djece i učenika (crtež 4.).

Crtež 3. Aritmetička sredina ocjena usvojenosti motoričkog gibanja “kolut naprijed” prije i nakon djelovanja eksperimentalnog faktora - primjene analitičke i sintetičke metode učenja kod djece od prvog do četvrtog razreda osnovne škole (Prskalo i sur. 2003.)

Crtež 4. Efektivno vježbanje u ovisnosti o primjeni dopunske vježbe (Findak i sur. 2003.)

4. UČINCI I KONTROLA KVALITETE PROCESA TJELESNOG VJEŽBANJA

Rukovoditi procesom tjelesnog vježbanja znači raspolagati povratnim informacijama za vrijeme tjelesnog vježbanja, od prethodnog do ciljanog stanja, a povratne informacije se dobivaju praćenjem tranzitivnih stanja subjekta tijekom kineziološkog tretmana. Stanje subjekta se provjerava odabranim varijablama, s napomenom da veći značaj treba dati provjeri onih osobina, sposobnosti i motoričkih znanja za koja se zna da su pod utjecajem vježbanja podložnije promjenama. Bez suvislog sustava praćenja i vrednovanja rada i napretka djeteta u predškolskoj ustanovi i učenika u školi, ne može se ni zamisliti, a još manje očekivati da oni budu subjekti procesa tjelesnog vježbanja. I obratno, sustav praćenja i vrednovanja koji omogućava djetetu i učeniku sustavno i objektivno informiranje o rezultatima svoga rada i napretka predstavlja temeljni uvjet da oni postanu aktivni sudionici procesa tjelesnog vježbanja (Findak, 2003.).

Tranzitivna i finalna provjeravanja svih varijabli, za koje procjenjujemo da se pod utjecajem vježbanja mijenjaju, predstavljaju neposrednu kontrolu kvalitete ukupnog transformacijskog procesa. Analiza učinaka procesa vježbanja, utvrđenih finalnim provjeravanjem, identificira se u školskoj praksi s koncem školske godine za koju je program i izrađen, a u predškolskom odgoju koncem pedagoške godine. Svakako

je potrebno dobiti odgovore u kojoj je mjeri program realiziran i kakvi su učinci programa? Odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima se pruža mogućnost da na temelju rezultata praćenja i provjeravanja, odnosno vrednovanja, dobiju uvid u vrijednost i opravdanost izabranih postupaka, metoda rada, metodičkih organizacijskih oblika rada, organizacije procesa vježbanja i učinkovitost svoga rada. Sastavni dio ove analize, u školstvu, je završna ocjena, ali ocjena u obliku kvantificirane dijagnoze finalnog stanja, odnosno materijaliziranog suda nastavnika o radu, rezultatima rada i napretka učenika (Findak, 1999.). Dvojbe o potrebi ocjenjivanja ne bi smjelo biti kao niti dvojbe kakvo ocjenjivanje trebamo. Ocjenjivanje na načelima individualnosti, svestranosti, sustavnosti, realnosti, pravednosti i javnosti predstavlja istinsku prosudbu kvalitete procesa tjelesnog vježbanja u kineziološkoj edukaciji, ali i neposredan doprinos kvaliteti rada.

5. ZAKLJUČAK

Proces tjelesnog vježbanja je složen proces i u kineziološkoj edukaciji ima mnogo posebnosti. Osnovne značajke ovog primijenjenog područja kineziologije su masovnost i sveobuhvatnost što u donosu na druga područja dodatno povećava odgovornost stručnjaka iz područja kineziologije, ali i cijelog odgojno-obrazovnog sustava. Sve dok teorija i praksa ovog sustava imaju spremne odgovore u definiranju ciljeva i zadaća, utvrđivanju prethodnih stanja, utvrđivanju ograničavajućih čimbenika te programiranju cjelokupnog procesa tjelesnog vježbanja moguće je dati odgovore na pitanja “zašto, što, koliko i kako vježbati”? Odgovora na značajne vanjske ograničavajuće čimbenike nema, što je pokazatelj neodgovarajućeg društvenog interesa za ovo iznimno značajno područje primijenjene kineziologije. Bez određene minimalne kvantitete tj. učestalosti kinezioloških podražaja, bez odgovarajućih materijalnih uvjeta za rad te primjerenog odnosa prema kadrovima u području kineziologije, nema niti potrebne kvalitete.

6. LITERATURA

1. Bouchard, C., Després, J-P. (1995.). Physical activity and health: atherosclerotic, metabolic and hypertensive diseases. *Research quarterly for exercise and sport*, 66 (4): 268-275.
2. Dollman, J., Olds, T., Norton, K., & Stuart, D. (1999.). The evolution of fitness and fatness in 10-11-year-old Australian schoolchildren: Changes in distributional characteristics between 1985. and 1997. *Paediatric Exercise Science*, 11, 108-121.
3. Findak, V. (1997.). Programiranje u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi. Zagreb, Školske novine.

4. Findak, V. (2003.). Conceptual basis of monitoring and evaluation in physical education. U: Assessment in physical education in Alps Adriatic countries (Ed. F. Cankar) pp: 25-31. Ljubljana, The National Education Institute, Slovenia.
5. Findak, V., Mraković, M. (2003.). Metode rada u području edukacije, sporta i sportske rekreacije. U: Zbornik radova "12. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske" (ur V. Findak) pp: 12.-17. Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.
6. Findak, V., Prskalo, I. (2004.). Kineziološki leksikon za učitelje. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
7. Findak, V., Prskalo, I., Pejčić, A. (2003.). Additional exercise as an efficiency factor in physical education lessons. *Kinesiology*. 35 (2): 143-154.
8. Flynn, M.A.T., McNeil, D.A., Maloff, B., Mutsingwa, D., Wu, M., Ford, C., Tough, S. C. (2006.). Reducing obesity and related chronic disease risk in children and youth: a synthesis of evidence with "best practice" recommendations. *Obesity Reviews*. 7 (Suppl. 1): 7-66.
9. Horgan, G. (2005.). Healthier lifestyles series: 1. Exercise for children. *Journal of Family Health Care*. 15(1):15-7.
10. Ministarstvo, znanosti obrazovanja i športa. (2005.) Vodič kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard. Zagreb.
11. Mraković, M. (1997.). Uvod u sistematsku kineziologiju. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
12. Prskalo, I. (2004.). Osnove kineziologije. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
13. Prskalo, I., Findak, V. (2003.). Metodčki organizacijski oblici rada u funkciji optimalizacije nastavnog procesa. *Napredak*. 144 (1):53-65.
14. Prskalo, I., Findak, V., Babin, J. (2003.). Uspješnost metoda učenja u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture mlađe školske dobi. *Napredak*. 144 (4):486-493.
15. Rosić, V. (1999.). Nastavnik – čimbenik kvalitete odgoja i obrazovanja: U: Zbornik radova. Drugi međunarodni znanstveni kolokvij - Nastavnik čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju (ur. V. Rosić) pp: 1-10. Rijeka, Filozofski fakultet.
16. Vizek Vidović, V., Pavin, T. (2005.). Komparativna studija obrazovanja učitelja i nastavnika i percepcija sustava inicijalnog obrazovanja učitelja i nastavnika u Hrvatskoj. U: Prema novom kurikulumu u odgoju i obrazovanju. Zadar.